

DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2019.2\(32\).188633](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2019.2(32).188633)

УДК 1:59:572. 024: 911.375

Ольга Гомілко

**ТВАРИНА В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЛОГІЇ МІСТА:
ЄДНІСТЬ, ДОПОВНЕННЯ, ВІДТОРГНЕННЯ?**

Аналіз тенденцій міграції населення Землі показує стале зростання кількості міських мешканців. Водночас спостерігаємо тенденцію збільшення присутності у містах диких тварин, що не лише стають їх випадковими гостями, але й знаходять собі місце в містах, радикально змінюючи свій спосіб життя. Люди, перебираючись у міста, мають усвідомити свою невіддільність від його урбаністично-дикої історії. Наступ дикої природи на місто дає людям можливість переосмислити його концепцію, виявляючи життєдайний потенціал міста, тим самим спростовуючи його дистопічну неминучість.

Ключові слова: дика природа, тваринність людини, гуманність, людина, тварина, мистецтво, місто, інстинкт, творчість.

Вступ. Наступ дикої природи на місто. Вважається, що до 2030 року майже дві третини всього населення нашої планети буде мешкати в мегаполісах. Утім, останні приваблюють не лише людей. Спостерігаємо також тенденцію збільшення в містах присутності диких тварин – вони не лише стають випадковими гостями міст, але й знаходять власне місце в них, радикально змінюючи свій спосіб життя. У журналі *National Geographic*¹ з'явилася низка публікацій під рубрикою «дикі міста» (Wild Cities). Мета рубрики – висвітлити феномен урбаністичної дикої природи та шляхи вирішення проблеми співіснування диких тварин та людей у містах. До прикладу, в одній зі статей ідеться про степового вовка, котрий усе своє життя прожив на одному із цвинтарів у середмісті Чикаго. Цей дикий хижак харчувався залишками курячого м'яса, котрі знаходив на могилах після недільних відвідувань. Або – історія про мурах, котрі прижилися на центральних вулицях Нью-Йорка і не гребують джанк-фудом: хот-догами та картопляним чіпсами.

Про присутність диких тварин у сучасних мегаполісах повідомляє не лише цей відомий природознавчий журнал. Таких історій з'являється дедалі більше. Головне, що в них вражає, – це здатність диких тварин пристосуватися до урбаністичного середовища. І нав'язані тривалою механістичною традицією мислення уявлення про їхні вроджені інстинкти починають ставитися під сумнів. Адже переселення диких тварин до міста свідчить про пластичність їхніх інстинктів. Дослідники спостерігають, як тварини звужують ареал свого поширення або змінюють денний спосіб життя на нічний. Так вони, з одного боку, мінімізують свої контакти з людьми, а з іншого –

приспосовують власну поведінку до людського способу життя.

Численні факти свідчать про тенденцію урбанізації дикої природи. Книгу Трістана Донована (*Tristan Donovan*)

Мистецтво про дикую природу та мистецтво дикої природи. Посилення сегменту дикої природи в місті відображено у щорічних конкурсах-виставках *Wildlife Photographer of the Year*², які вже тривалий час проводить Лондонський музей природознавства. Досить регулярно їх відвідуючи, я мала можливість спостерігати трансформацію людського сприйняття диких тварин. Якщо років десять тому представлені на виставках світлини переважно вражали романтичною красою дикої природи, то в останні роки фотографи дедалі частіше фокусують увагу на єдності людини та тварини і проблемності їхнього співіснування. Урбаністична тема дикої природи стає однією із провідних на таких виставках, змушуючи глядачів не так милуватися нею, як намагатися краще зрозуміти живий світ, часом жахаючись власної байдужості та жорстокості у стосунках із ним. Наразі в музеї природознавства Лондона експонується виставка *Wildlife Photographer of the Year 2019*, котру мені ще не вдалося відвідати. Із офіційного сайту музею дізналася, що цього року головну перемогу здобула світлина відомого екологічного фотографа з Китаю Йонгчін Бау (Yongqing Bao) з назвою «Момент». Йому вдалось із блискавичною швидкістю схопити кульмінаційну мить атаки лисиці на гімалайського бабака, коли зіткнення життя та смерті виявляє свою універсальну вітальну значущість. Високу оцінку цієї роботи зумовлено тим, що на питання, чи відома тваринам смерть, вона дає ствердну відповідь. Тим самим думка Мартіна Гайдегера про те, що тварина не вмирає – вона просто припиняє своє існування, втрачає вагомість. Відомо, що історію філософії просякнуто протиставленням людині тварини саме на підставі відсутності в останньої переживань страху смерті. Не випадково Жан-Жак Руссо говорив про те, що тварина ніколи не знатиме, що означає вмерти. Широко визнаним стало твердження про те, що пізнання смерті та її жахів – єдиний із перших набутків, які отримала людина, віддаляючись від тваринного стану існування. Страх у очах бабака на світлині китайського автора стає доказом вітальної єдності людини та тварини. Впевнена, що на цій виставці представлено багато інших цікавих робіт, котрі раз за разом підважують міф про дихотомію тваринного та людського світу, зокрема монополію останнього на життя в місті.

Посилення уваги до теми колізії дикої природи та міста засвідчує й торішня експозиція виставки, деякі експонати якої прокоментую тут. Світлиною глядацьких симпатій 2018 року стала робота Жо-Енн Макартур (Jo-Ann McArthur) «Пікін та Аполінар»³ Автору вдалося схопити зворушливу мить взаємної радості горили та її рятівника, котрий турботливо

тримає тварину на своїх колінах у машині під час перевезення в безпечне місце. Її було врятовано від забою на м'ясо завдяки зусиллям волонтера зоозахисної громадської організації *Ape Action Africa*. Світлина проникливо передає крихітність стосунків людини та тварини, де жорстокість і любов співіснують у єдиному просторі життя.

Категорію «Урбаністична дика природа» минулого року було представлено багатьма світлинами. Насамперед хотілося б згадати роботу британського фотографа Метью Марана (Matthew Maran) «Лисиця зустрічає лисицю», на якій зафіксовано, як жива лисиця перетинається у міському просторі Лондона із художнім зображенням лисиці на стіні. Зазначається, що М. Маран тривалий час захоплювався фотографуванням лисиць у північному Лондоні, де він мешкає. Однак представлена на виставці світлина унікальна. Адже схопити в кадрі живу дику істоту та її художнє втілення у спонтанній ситуації життя міста – це не випадковий успіх, а робота, що потребувала значних зусиль. Але про що цей кадр говорить? Здавалося б, момент зустрічі дикої лисиці та її художнього втілення на міському муралі більшою мірою курйозний і випадковий, ніж значущий.

Утім, мені також доводилося бачити цього хижака в пошуках їжі на узбіччі лондонських залізничних сполучень. Зізнаюся, що своїм виглядом та тварина більше нагадувала злиднених міських безхатченків, ніж упевнену в своїх силах дику істоту, – разюча схожість знедоленості міського існування людини й тварини. На світлині М. Марана жива лисиця також виявляє пригніченість і розгубленість, а її муральне зображення впевнено та дещо здивовано на неї дивиться. Як на мене, світлина «Лисиця зустрічає лисицю» чітко окреслює проблему урбаністичного вторгнення дикої природи, де подібне зустрічає подібне, а не щось протилежне та вороже. Місто, мистецтво, людина й дика природа тут постають як споріднені сутності. Важливо, щоб лисиця, створена творчим натхненням людини в міському просторі Лондона, стала не символом привілейованого статусу останньої щодо тварини, а радше вираженням пошуку їхньої нової взаємодії в умовах урбаністичного співіснування.

Тварина vs мистецтво (М. Гайдеггер). Передбачаю заперечення щодо тези про спорідненість дикої природи й мистецтва. Адже саме мистецтво непохитно відмежовує людське буття від решти живого світу. Мистецтво із його символічною природою пов'язують із започаткуванням людської культури як сфери продукування уявного. Тоді як тваринний світ, унаслідок його неспроможності вийти у сферу уявного, розглядають як приречений до реального порядку подій. Спроба М. Гайдеггера вийти за межі антропоцентризму хоча й знаменує вагомий внесок у подолання метафізичного розриву між людиною та твариною, але їхню сутнісну

розділеність зберігає. Адже тварина завжди представлена в нього як обділена, позбавлена мови, історії, рук, помешкання та простору істота.

Нагадаю, М. Гайдеггер у своїй праці «Подолання метафізики» вказує на наслідки технологічної влади людини над природою. Такими він вважає «спустошення землі», «руйнування світу» та перетворення людини на «трудящу тварину». М. Гайдеггер зазначає, що *«то, що человек как animal rationale, т. е. Теперь – как трудящееся живое существо вынужден снова и снова пересекать в своих блужданиях пустыню земного опустошения, могло бы быть знаком того, что мета физика есть событие в самом бытии и преодоление метафизики соверша ется как невозможание бытия»* [Хайдеггер 1993: 177]. Наведені вище слова ставлять під сумнів основну ідею метафізичного гуманізму, коли людина проголошується найвищою цінністю у своїй універсальній здібності до діяльності, а відповідно здатності перетворювати світ. Адже, як видно, за М. Гайдеггером, світ для людини та тварини є єдиним і обмеженим у можливостях впливу на нього. А тому можна говорити про не-антропоцентричне походження Гайдеггерового *Dasein*.

Неминуче виникає питання про те, як люди співіснують на землі з іншими формами життя, зокрема тваринами. Відповідь на це питання М. Гайдеггер дає, спираючись на виведення людини із самої себе, що вилучає її з ієрархії живих істот. Не-антропоцентричне походження *Dasein* уможливує заміну ним об'єктно-суб'єктної дихотомії як вираження класичного антропоцентризму на дихотомію земля-світ. Оскільки земля є водночас місцем проживання людини та видом матеріальності, завдяки якій підтримується людське життя, то її вплив на останнє неминуче пов'язує людину зі світом інших мешканців землі. Проте визнання цього факту не змусило М. Гайдеггера відступитися від розуміння людини та тварини як розділених сутностей.

Саме різне ставлення до світу людини та тварини визначає межу цього розділення. Людей формує світ значень. Ось чому для людини в розумінні М. Гайдеггера метафізика – це подія самого буття. Тим часом тварина не спроможна виробляти значення, а тому їй недоступні ні метафізика, ні мистецтво. Послідовник М. Гайдеггера Ганс Гумбрехт визначає метафізику так: *«“Метафізика” означає одночасно й побутову позицію, і наукову перспективу, за якої значенню явищ надають вищу цінність, ніж їхній матеріальній присутності; тобто, під цим словом мають на увазі такий світогляд, котрий весь час спрямований “далі” (або “глибше”) від усього “фізичного”»* [Гумбрехт 2006: 11]. Тварина ж приречена на зв'язок із матеріальним світом, бо позбавлена творчої уяви. То чи зустріч двох лисиць у міському просторі Лондона на світліні М. Марана означає щось більше,

ніж вдалий ракурс фотозйомки?

Тварина та мистецтво (Ж. Дельоз, Фелікс Гваттарі, Дж. Агамбен).

Відповідь на це запитання спробуємо знайти в розмислах Жюльє Дельоза та Фелікса Гваттарі про походження мистецтва. У праці «Що таке філософія?» вони говорять про виникнення мистецтва у зв'язку з поведінкою тварин. Французькі філософи допускають, що, вірогідно, від моменту, коли тварина вирізняє свою територію та будує собі дім, можна говорити про перші паростки мистецтва. Автори зауважують, що мічення власної території та облаштування домівки, до чого вдаються тварини, – це взаємовідносні процеси, що збігаються в понятті помешкання-габітата. Еволюційна біологія доводить, що з появою системи «територія-дім» багато органічних функцій тварин трансформуються, а саме – сексуальність, відтворення роду, агресивність, харчування тощо. Проте Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі не вважають таку трансформацію прямим наслідком того, що тварини починають вирізняти власну територію та будувати собі дім. Навпаки, вони стверджують, що саме завдяки визначенню тваринами власної території у них розвиваються чисті чуттєві якості, *sensibilia*, котрі перестають бути лише функціональними характеристиками. Змінена чуттєвість тварин набуває ознак виразності, що уможливорює її подальшу трансформацію. А тому чуттєвість тварин із появою території та дому стає конструктивною. Ця чуттєвість породжує «ритуальні пам'ятники тваринної м'яси» [Делез і Гваттарі 1998: 235], де прославляються важливі для існування певного виду риси. Останні слугують підґрунтям для породження нових каузальностей і фінальностей. Саме в такий момент, на думку Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі, виникає мистецтво, котре постає не лише як обробка зовнішніх матеріалів, але й у кольоровій гамі тіл тварин, співі, криках, – тобто тому, через що вони позначають власну територію. А отже, тотальний витвір мистецтва починається не з синтетичних ефектів у плоті, а з цілісних блоків відчуттів на власній території – фарб, поз, звуків тощо. Ось чому, на думку Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі, «мистецтво вічно буде одержиме тваринним началом» [Делез і Гваттарі 1998: 236].

Вектор трансформацій чуттєвості тварин вони вбачають у лінії детериторізації [Делез і Гваттарі 1998: 237] власного простору існування, тобто постійного розширення його меж і, як наслідок, змінювання свого помешкання. У подальших своїх міркуваннях про тваринний початок мистецтва Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі деталізують цей процес. Кожна нова територія та нове помешкання тварин потребують не лише просторово-часових узгоджень. Творчий компонент процесу детериторізації у тварин полягає в їх якісній узгодженості, коли мають відповідати одне одному «поза з піснею, пісня з фарбою, перцепти з афектами» [Делез і Гваттарі 1998:

237]. Автори звертають увагу на той факт, що розширення території одного виду тварин передбачає взаємодію з територіями інших тварин або перетин із маршрутами тих тварин, котрі не мають власної території. Убезпечити від хаосу таку взаємодію може, на думку Ж. Дельоза та Ф. Гваттари, те, що «територія не просто відмежує та з'єднує, вона ще й відкривається космічним силам, котрі піднімаються зсередини або приходять іззовні та роблять відчутним свій вплив на мешканця» [Делез і Гваттари 1998: 237 238]. А тому «в будь-якому разі, якщо природа схожа на мистецтво, то саме тим, що в усякий спосіб поєднує оці два живі елементи – Дім і Всесвіт, Heimlich та Unheimlich, територію та детериторізацію, окремі мелодичні складові та великий безкінечний план композиції, малу й велику ритунель» [Делез і Гваттари 1998: 237 23].

Ці міркування про зв'язок мистецтва зі світом тварин – вагомий аргумент на користь висловленої на початку статті тези про ймовірний наступ дикої природи на сучасне місто. Зазвичай переселення в місто диких тварин сприймають як трагічну обставину. Страждання тварин у місті – постійна тема згаданих фотовиставок. Але світлина «Лисиця зустрічає лисицю» демонструє іншу оптику бачення цієї проблеми. Така оптика показує можливість інкорпорації дикої природи в сучасний мегаполіс на підставі усвідомлення спільності тваринного та людського світів, зокрема їхньої спільної здібності до творчості. Остання постає тією об'єднувальною ланкою, котра уможливило видозміну способу життя обох світів – людського та тваринного.

Припущення Джорджо Агамбена про функціонування в нашій культурі «антропологічної машини» [Агамбен 2012: 49], що налаштована на виробництво людського завдяки опозиції «людина-тварина», відкриває можливості усвідомлення видозмін людського. Лише зупинка «антропологічної машини», на думку Дж. Агамбена, спроможна усунути це протиставлення. Він пише, що людина в нашій культурі завжди була результатом і розділення, і поєднання тваринного та людського. Заразом Дж. Агамбен зазначає, що тваринне зазвичай опинялося під загрозою. «Ось чому відключення панівної машини наших концепцій людини означає не стільки пошуки нових, ефективніших та достеменніших точок зчленування, скільки виставляння напоказ центральної порожнечі, зяяння, котре – у людині – відділяє людину від тварини, тобто означає поставити себе під загрозу в цій порожнечі, означає «зупинку зупинки», *шабат* як тварини, так і людини» [Агамбен 2012: 108–109].

Мистецтво жити разом як «шабат тварини та людини». Для людини прийняття шабату має на меті здобуття спокою, що означає узгодження зі власною природою. Подолання протистояння тваринного та людського в

людській культурі може стати кроком у цьому напрямі. Очевидно, що подолання дихотомії людина-тварина означає зміну ціннісно-концептуальної символізації культури, і це не про омріяний образ раю на землі, де всі живі істоти мирно та радісно співіснують. Відмова від політики домінування людини та вилучення тих цивілізаційних технік, котрі утверджують дихотомію людина-тварина, мають закріпити такі зміни в культурі.

Визнання тваринності як суттєвої ознаки людської природи також має заспокійливий ефект. Аналіз філософії тварин Ф. Ніцше в контексті культури та політики у Ванесси Лем (Vannessa Lemm) дає їй підстави для висновку про тваринність людини як позитивний творчий фактор у облаштуванні життя (див.: [Lemm 2009]). Дослідниця говорить про емансипаторське значення тваринності людини в сучасній біополітиці. Звільнити тваринний світ від власного домінування означає розширити горизонт своєї свободи. В. Лем вважає, що філософія тварин Ф. Ніцше – ефективний поштовх до переосмислення культури, цивілізації, політики, моралі, історії, людини в контексті задекларованого в Дж. Агамбена завдання – заповнити утворену антропологічною машиною порожнечу людини людською тваринністю. Відома теза Ф. Ніцше про подолання людини надлюдиною також виражає ідею глибинної спорідненості людини з іншими живими істотами. Адже те, що людина втратила близькість із тваринним світом, Ф. Ніцше розглядає як хворобу людства. А тому говорити про людську тваринність (*human animality*) маємо тоді, коли тварина в людському бутті постане не як метафора й випадкова тема філософської рефлексії, а в центрі переосмислення практики та значення філософії.

На думку В. Лем, метафізична реабілітація людської тваринності спирається на тезу Ф. Ніцше про те, що реалізацію людської тваринності в потенціалі істини, історії та моралі зумовлено невіддільним антагонізмом між безпам'ятністю тваринності людей та їхньою пам'яттю як виразом гуманності. Суперечність між першим (тваринністю) та другим (гуманністю) породжує у філософії тварин Ф. Ніцше конфлікт між культурою та цивілізацією, котрий, на його думку, визначає вектор розвитку гуманізму. Визнання позитивної та творчої ролі тваринності в житті людей кардинально змінює зміст останнього. Зв'язок у філософії тварин Ф. Ніцше між життям та культурою В. Лем виявляє через логіку розгортання життя як волі до влади. Антагонізм між безпам'ятністю тваринності та пам'яттю гуманності має подолати надлюдина, для котрої не пам'ять, а обіцянка стає суттєвою рисою. Спираючись на безпам'ятність людської тваринності, обіцянка надлюдини набуває біоцентричного змісту. Тоді політика міського існування людини не «забуває» про інших мешканців міста, котрі також мають «навчитися» співіснувати з людьми. Таким чином, змінитися мають

не лише люди, а й тварини. Якщо від перших сподіваються дотримання їхніх обіцянок, то від других – «творчого» підходу до власного способу життя.

Утілення в політиці сучасного міста настанови мислення на подолання дихотомії тварина-людина потребує кардинальної зміни самої концепції міста. Адже в реальності сучасний мегаполіс більше виявляє ворожість – і до людей, і до тварин. До прикладу, нещодавно забрудненість повітря в Нью-Делі сягнула найвищого рівня за двадцять років. Було оголошено надзвичайний стан загрози для здоров'я, що призвело до закриття навчальних закладів, скасування рейсів літаків, залізничного транспорту тощо. Поганий екологічний стан у місті породжує не лише тимчасові незручності для людей. Смог, котрий уже тривалий час вкутує столицю Індії, перетворився на загрозу для здоров'я та життя всіх її мешканців, серед яких багато тварин. Мені довелося чимало їх бачити в Нью-Делі, особливо полюбляють це місто мавпи. Тож страждають через відсутність біоцентричної політики міста не лише люди. Здається, що така політика потребує значних технологічних і фінансових ресурсів, а тому вона недоступна для країн, що розвиваються. Утім, як повідомлялося, однією з причин цьогорічного підвищення забрудненості повітря в Нью-Делі стало масове спалювання сухого бадилля та захоплення індійців петардами під час святкувань. Цікаво, що і спалювання сухого бадилля, і яскраві розваги на свята – це виявив традицій індійців. Ту ж саму картину зі смогом можна було спостерігати цієї осені і в столиці України. Якщо українці не так активно, як індійці, розважаються петардами, то спалювання сухого листа дуже поширене, і його також пов'язують із традиціями. Тож багато що залежить від людей – зокрема й від їхньої спроможності ставити під сумнів певні традиції. Як бачимо, традиції також можуть перетворюватися на небезпечні фактори. А тому їх критика – це також крок до спокою.

Очевидно, що вирішення проблеми забруднення повітря вимагає складних політичних і технологічних рішень. Цього року мешканці Нью-Делі вийшли на акції протесту з критикою влади. Утім, згадані приклади забруднення повітря в Нью-Делі та Києві свідчать, що сучасний мегаполіс вимагає суттєвих змін у мисленні людей, відмови від низки традицій, уявлень і навіть цінностей. Лише за умови кардинального переосмислення власної природи, що зумовить зміну свого ставлення до решти живого світу, людина спроможна подолати цивілізаційні виклики сучасного міста.

Примітки

¹ Див. <https://www.nationalgeographic.com/news/2016/04/160418-animals-urban-cities-wildlife-science-coyotes/>

² Див. https://en.wikipedia.org/wiki/Wildlife_Photographer_of_the_Year

³ Див. <https://www.theguardian.com/environment/gallery/2018/feb/13/wildlife-photographer-of-the-year-peoples-choice-winner-2018-in-pictures>

Список використаної літератури

- Агамбен, Дж. (2012) *Открытое. Человек и животное*, пер. с итал. и нем. Б. М. Скуратова. Москва: РГГУ, 111 с.
- Гумбрехт, Х. У. (2006) *Производство присутствия. Чего не может передать значение*. Москва: Новое литературное обозрение, 180 с.
- Делез, Ж., Гваттари, Ф. (1998) *Что такое философия?*, пер. с фр. С. Н. Зенкина. Москва: Институт экспериментальной социологии, Спб.: Алетейя, 286 с.
- Хайдеггер, М. (1993) *Преодоление метафизики*, в: *Хайдеггер М. Время и бытие*. Москва: Республика, сс. 177–181.
- Donovan, T. (2015) *Feral Cities: Adventures with Animals in the Urban Jungle*. Chicago Review Press Incorporated, 233 p.
- Lemm, V. (2009) *Nietzsche's Animal Philosophy: Cultures, Politics, and Animality of the Human Being*, New York: Fordham University Press, 229 p.

Ольга Гомилко

ЖИВОТНОЕ В КОНТЕКСТЕ АНТРОПОЛОГИИ ГОРОДА: ЕДИНСТВО, ДОПОЛНЕНИЕ, ОТТОРЖЕНИЕ?

Анализ тенденций миграции населения Земли показывает устойчивый рост количества городских жителей. В то же время наблюдаем тенденцию увеличения присутствия в городах диких животных, которые не только становятся их случайными гостями, но и находят себе место в городах, радикально меняя свой образ жизни. Люди, переселяясь в города, должны осознать свою неотделимость от их урбанистически-дикой истории. Наступление дикой природы на город дает людям возможность переосмыслить его концепцию, позволяя выявить животворный потенциал города, тем самым опровергая его дистопическую неизбежность.

Ключевые слова: *дикая природа, животность человека, гуманность, человек, животное, искусство, город, инстинкт, творчество.*

Olga Gomilko

ANIMAL IN THE CONTEXT OF THE CITY ANTHROLOGY: UNITY, COMPLEMENTING, REJECTION?

It is common to confront the city with wild nature. Socrates used to urge philosophers to seek truth not in the fields and forests, but in the city. In the

city the human culture becomes most prominent. However, the paradox of the city is that at some stage it becomes a hostile to human. History knows the facts of exodus of people from cities. Today, the phenomenon of downshifting is gaining popularity, as people leave cities in search of a simple life. The dystopian visions of the city are typical for contemporary art. However, nowadays, urban population has been dramatically grown. At the same time, in the metropolitan cities, wild animals also find their own place, radically changing their behaviour. When moving to the city, people should be aware of their inseparability from its urban-wild history. The invasion of wildlife to the city enables people to rethink its concept, identifying the life-giving potential of the city and refuting its dystopian inevitability. Only under the condition of a radical rethinking of humans nature, which will change one's attitude to the rest of the living world, it's possible to overcome the civilizational challenges of the modern city.

Keywords: *wildlife, human animal, humanity, human, animal, art, city, instinct, creativity.*

References

- Agamben, D. (2012) *Otkrytoye. Chelovek i zhivotnoye* [Open. Man and animal], Moskva: RGGU, 111 p.
- Gumbrecht, H. U. (2006) *Proizvodstvo prisutstviya. Chego ne mozhet peredat znacheniyey?* [Production of Presence. What value cannot convey?], Moskva: Novoye literaturnoye obozreniye, 180 p.
- Delez, Z., Gvattari, F. (1998) *Chto takoye filosofiya?* [What is philosophy?], Moskva: Institut eksperimentalnoy sotsiologii, Spb.: Aleteyya, 286 p.
- Heidegger, M. (1993) *Preodoleniye metafiziki* [Overcoming metaphysics], in: M. Heidegger. *Vremya i bytiye*. Moskva, pp. 177–181.
- Donovan, T. (2015) *Feral Cities: Adventures with Animals in the Urban Jungle*. Chicago Review Press Incorporated, 233 p.
- Lemm, V. (2009) *Nietzsche's Animal Philosophy: Cultures, Politics, and Animality of the Human Being*, New York: Fordham University Press, 229 p.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2019

Стаття прийнята 17.05.2019